

Meer Bokjes in de winter, maar lastig om te zien

Met hun 18 centimeter zijn Bokjes de kleinste snippen. Ze verblijven het liefst in moerassige gebieden, waar ze vaak onzichtbaar blijven voor vogelaars. Bij benadering drukken Bokjes zich, houden zich stil en vallen zo weg tegen de achtergrond. Meestal vliegen ze onverwacht en vlak voor je voeten op, om een tiental meters verder weer in te vallen.

Bokjes komen wereldwijd verspreid over de wereld voor. In de lente broeden ze in hoogveen en op de toendra van Noord-Scandinavië tot Oost-Siberië. Van half augustus tot half november trekken ze vervolgens naar hun overwinteringsgebieden. Die liggen in de landen rond de Noordzee en langs de Atlantische kust van Frankrijk tot Noord-Afrika. Ook rond de Middellandse Zee, in de Sahelzone, het Midden-Oosten en India overwinteren Bokjes. In maart en april trekken ze weer noordwaarts.

Vanwege hun verborgen levenswijze zijn Bokjes erg lastig te tellen. De wereldpopulatie wordt op twee miljoen geschat en lijkt stabiel. De recente Europese Atlas toont wel een afname in Zweden. Om het voorkomen in Nederland te beschrijven hebben we waarnemingen van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels en Waarneming.nl gecombineerd met tellingen voor o.a. het Meetnet Watervogels, Trektellen.nl, de vogelatlassen uit 1987 en 2018 en LiveAtlas. Daarbij was het voorkomen per kilometerhok het uitgangspunt voor de bewerkingen.

Figuur 1. Verspreiding Bokje van 1859 tot en met 2020/21. Gemiddeld maximum per kilometerhok.

Ruime landelijke verspreiding

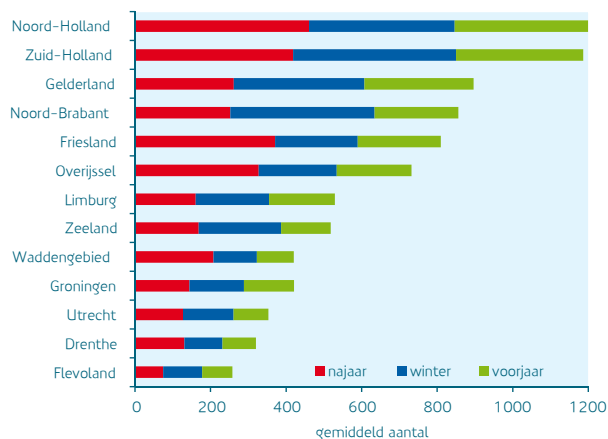
In Nederland heeft het Bokje een ruime verspreiding (figuur 1), met concentraties langs de kust en de hoogste aantallen in Noord- en Zuid-Holland (figuur 2). Anders dan veel andere schaarse soorten herbergen de binnenlandprovincies Gelderland, Noord-Brabant en Overijssel vergelijkbare aantallen. Bokjes worden in allerlei biotopen gezien: laagveengebieden, duinvaleien, natte graslanden, heide en hoogveen. Zelfs een drassig hoekje met schaarse begroeiing op een bouwlocatie kan voldoende zijn. De verspreiding verandert in de loop van het seizoen niet ingrijpend. In het Waddengebied en in mindere mate Overijssel, Friesland en Drenthe is het Bokje vooral tijdens het najaar te vinden, in Noord-Brabant en Zeeland is de winter de beste tijd.

De top 5 best bezette gebieden zijn de IJsseluitwaarden bij Zwolle, het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum, het Westerstrand op Schiermonnikoog, Lentevreugd bij Wassenaar en de Westplaat bij Voorne. Daar werden in 41-46 jaren van de afgelopen 50 jaar waarnemingen gedaan. De hoogst getelde aantallen in de geraadpleegde bestanden zijn 59 exemplaren tijdens een watervogeltelling in de Westzanerpolder op 15 oktober 2005, op dezelfde datum 46 bij een watervogeltelling op de Strabrechtse Heide en 53 in het Renkums Beekdal op 28 maart 2015.

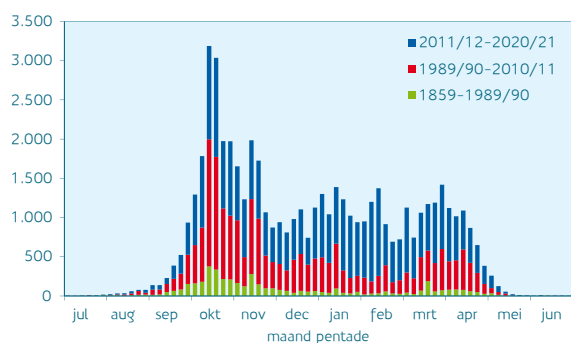
Herkomst onbekend, bestemming gedeeltelijk wel

Van 1958 t/m 2020 werden er 1832 Bokjes in Nederland geringd. Daarvan is 4,3% terug gemeld, maar er zijn geen connecties met de broedgebieden (www.vogeltrekatlas.nl). De helft van de meldingen is uit eigen land, de andere helft uit landen ten westen en zuiden van ons. Meest in Frankrijk (30) en enkelingen in Duitsland (1), Engeland (4), Ierland (1), België (slechts 1), Spanje (2), Portugal (1) en Marokko (2), de verste in Casablanca; dood op 1 januari 1967 na een tocht van 2395 km vanaf ringplek bij Heerenveen. Veel van de meldingen betreffen vogels die in het najaar zijn geringd en in de winter zijn terug gemeld (in Frankrijk veelal geschoten). Maar soms worden ook iets oudere vogels terug gevonden, zoals een vogel uit een vangst in Slochteren op 4 november 2005 die op 30 januari 2008 op 50 km ten zuiden van het Engelse Birmingham dood werd gevonden. Bokjes lijken niet oud te worden. The Birds of the Western Palearctic 1983 geeft een maximum van 5 jaar en 3 maanden, maar er zijn ook vogels van 9 en 12 jaar oud bekend. De langstlevende Nederlandse vangst was minstens 4,5 jaar. Dat Bokje werd geringd op 7 april 2002 bij Almere, in februari en maart 2004 gevangen bij Glasgow en vervolgens op 27 november 2005 ergens op de Noordzee (!) gevangen en losgelaten.

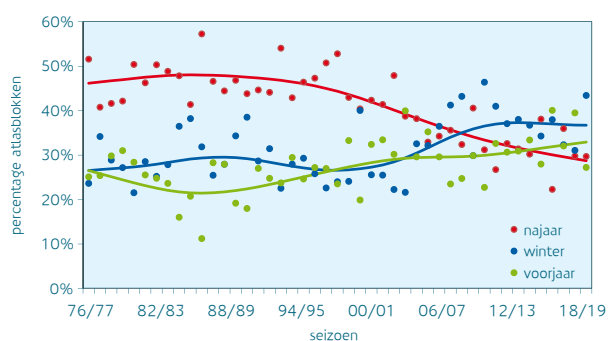
Er lijkt een toename van het aantal overwinteraars te zijn. »
Foto: Ruurd Jelle van der Leij

Figuur 2. Gemiddelde aantallen Bokjes per seizoen per provincie en het Waddengebied in 1989/90-2020/21.

Figuur 3. Seizoenspatroon voor Bokje in 1859 - 2020/21; totaal aantal per vijfdaagse periode, met onderscheid in drie meerjarige periodes.

Figuur 4. Voorkomen van Bokje per atlasblok; procentuele verdeling in najaar, winter en voorjaar (stippen) en de verandering in de loop van de tijd (lijnen) in 1976/77 - 2020/21.

Verschuivingen in het seizoenspatroon

Bokjes zijn in alle maanden gemeld, maar van half mei t/m augustus zijn ze zeldzaam (figuur 3). Op Waarneming.nl staan 2 waarnemingen in juni en slechts 7 (2 gevallen) in augustus. Bij de 45 waarnemingen in juli (uit alle bronnen) is geen bewijsmateriaal voorhanden, maar het is een kwestie van tijd voordat er een zomers Bokje met foto wordt doorgegeven. De gemiddelde datum van de eerste 10 waarnemingen is langzaam vervroegd, van 15 september in de jaren 80 van de vorige eeuw naar 20 augustus in de laatste 10 jaar. De laatste 10 waarnemingen van het seizoen voor deze perioden zijn resp. 23 april en 16 mei. Deze verlenging van het seizoensvoorkomen zal voor een deel aan het toegenomen aantal waarnemers liggen, met meer de kans op uitzonderingen. Het hoogtepunt van de najaarstrek (mediane datum) is juist wat naar achteren verschoven, van 16 oktober naar 22 oktober, terwijl de mediaan in het voorjaar (waarnemingen vanaf 1 maart) vrijwel gelijk bleef en rond 27 maart ligt.

De najaarspiek in oktober duidt op doortrek. Dat Bokjes dan aankomen blijkt uit de percentages vogels die als trekvogel worden ingevoerd. In september is dat met 13% het hoogst, in oktober zakt dat aandeel naar 6%. Als trekker en overvliegend doorgegeven vogels zijn in absolute aantallen het talrijkst van 25 september t/m 5 november, op trektellen.nl loopt dit patroon door tot begin december. De voorjaarspiek is veel minder uitgesproken en lijkt in de laatste 10 jaar vrijwel te zijn verdwenen.

Uitbreiding in de winter

Het seizoenspatroon wijkt de laatste 10 jaar sterk af van de jaren ervoor; de aantallen in de winter en het voorjaar zijn tegenwoordig nog maar nauwelijks lager dan in het najaar. Dit kan duiden op een toename van het aantal overwinteraars, wat ook uit berekeningen met behulp van de watervogeltellingen voor de Vogelatlas blijkt. De laatste 25 jaar trad er ook een verandering in de verspreiding op. Het aantal atlasblokken met waarnemingen is in die periode meer dan verdubbeld en deze uitbreiding is sterker in de winter en het voorjaar dan in het najaar (figuur 4).

Erik van Winden

Vanwege hun verborgen levenswijze zijn Bokjes erg lastig te tellen.
Foto: Ruurd Jelle van der Leij